

ממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות

בנדרים דף נ"ה ע"א דרשו בזה "כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, וכיון שנחלו אל עולה לגדולה". מבואר בד' חז"ל אלו דהכנעה היא תנאי קודם לקנין התורה. ויש להבין ד"ז באופן פשוט שהגשת התורה למעלה מהשגת אנוש וכולו מתנת השי"ת, כידוע ומבואר בכל הספרים וכלשון הפסוק כאן דנתנה לו במתנה, ולכן צריך האדם הכנעה בכדי לתלות עצמו בו ית' ורק עי"ז ניתן להשיג בתורה.

[וענין זה מרומז בדרשת חז"ל בתחילת הפרשה במש"כ זאת חוקת התורה "חק חקקתי ואין לך רשות להרהר אחריה". ומבארים שם דבאמת החוקים מגלים על כל מצוות ה' גם אלו שנראה ידוע טמעים דאינם אלא גזירת עליון. עי' רש"י ר"ה דף כ"ח ע"א ד"ה לא ליהנות שכי' דמצות "לעול על צואריהם ניתנו".]

ובנתיב התורה פ"ב מבאר בזה המהר"ל ביתר עומק כדרכו בקודש, שהתורה מותנת בעונה משום שהתורה היא שכלית ואילו גאווה היא גסות רוח, ולכן התורה איננה נתפסת בבעל גאווה כ"א בעניו. ולכן כ' שצריך להיות הפקר לכל, "כי התורה ג"כ היא הפקר לעולם וכו' לפי שהתורה אינה מעוה"ז רק מעולם העליון, ולכך התורה היא אל הכל בשוה ואין לא' חלק יותר מאחר".

ובזה מבאר שם מש"כ בדרשא הנ"ל ומנחליאל במות, שעולה לגדולה ע"י התורה משום ש"מקבל התורה הוא חלק השי"ת לפי שיוצא מן הגשמי להיות לו מדרגה השכלית, והאדם מתעלה למעלה כאשר הוא חלק השי"ת". הרי לנו מדבריו שמדת העונה היא דקות בתפיסת השכל.

ונראה הביאור בזה עפ"ד רבינו יונה בשע"ת ש"א בעיקרי התשובה עיקר השביעי הכניעה "ודע כי מעלות ההכנעה רבות וכו' והמדרגה העליונה בהכנעה המחויבת מדרך התשובה שיגדיל ויאדיר עבודת השם ולא יחזיק טובה לעצמו כי יקטן הכל בעיניו כנגד מה שהוא חייב בעבודת השם, ע"כ יכנע ויעבוד בהצנע ולא יחמוד כבוד על מעשיו הנכבדים, ולא יבקש תפארת אדם על פעליו המפוארים ויסתירם מדעתם כפי היכולת". הרי גם מזה שמדת העונה היא תפיסה שכלית רגישה במיוחד מתוך גודל חובתו להשי"ת.

ויעוין עוד במסילת ישרים פכ"ב שכי' לבאר ג"כ ענין העונה מצד תפיסת שכלו, וז"ל:

"ואמנם מי שהוא בעל שכל ישר אפי' אם זכה להיות חכם גדול ומופלג באמת כשיסתכל ויתבונן יראה שאין מקום לגאווה וההתנשאות, כי הנה מי שהוא בעל שכל שידע יותר מהאחרים אינו עושה אלא שבחק טבעו לעשות כעוף שמגביה לעוף לפי שטבעו בכך השור מושך בכחו לפי שחוקו הוא, כן מי שהוא חכם הוא לפי שטבעו מביאו לזה וכו' א"כ אין כאן להתנשא ולהתגאות אלא אם יש בו חכמה רבה הוא מחויב ללמדה למי שצריך אלי' וכו', אם עשיר הוא ישמח בחלקו ועליו הוא לעזור למי שאין לו, אם גבור הוא לעזור לכושלים ולהציל לעשוקים.

הא למה זה דומה למשרתי הבית שכ"א ממונה על דבר מה, וראוי לו לעמוד במשמרתו לפי פקודתו, להשלים מלאכת הבית וצרכי' ואין בכאן מקום לגאווה לפי האמת. והנה זה העיון והתבוננות הראוי לכל איש אשר שכלו ישר ולא מתעקש, וכשיתברר זה אצלו אז יקרא עניו אמתי שבלבו ובקרבו הוא עניו".